

subrogaciji nema formu propisanu OZ-om sud prvog stupnja ocjenjuje isti neosnovanim, iz razloga što niti jednom odredbom OZ-a nije propisano da Ugovor o subrogaciji mora biti sklopljen u obliku javnobilježničkog akta ili solemnizirane privatne isprave.¹¹ U tom se smislu primjenjuje čl. 286. st. 1. ZOO-a.¹² Svejedno, zbog učinaka koji nastaju na temelju tog ugovora, korisno je i preporučljivo radi pravne sigurnosti sklapati ga u **pisanom obliku**. U suprotnome mogao bi se otvoriti niz problema poput legitimacije ispunitelj prema dužniku, spor o tome koliko je ispunjeno i sl. Kada taj ugovor sklapaju vjerovnik i ispunitelj, nije potreban **pristanak dužnika**. Kada taj ugovor sklapaju ispunitelj i dužnik, nije potreban **pristanak vjerovnika**. Ugovor o personalnoj subrogaciji može biti naplatan ili besplatan.

3.2.2. Zakonska personalna subrogacija

Kako je rečeno, personalna subrogacija nastupa po sili zakona. Takva subrogacija uređena je u čl. 91. ZOO-a: *Kad obvezu ispuni osoba koja ima neki pravni interes u tome, samim ispunjenjem obveze na nju prelazi vjerovnikova tražbina sa svim sporednim pravima. Osoba s pravnim interesom u ZOO-u prepoznaje se i pod nazivom zainteresirane osobe.* Kako je prethodno rečeno, ona nije ugovorna strana, ali se učinci ugovora koji sklapaju druge osobe na neki način prelijeva na nju, tj. na područje njezinih prava i obveza. Ako takva osoba vjerovniku ispuni tražbinu, silom zakona nastupaju učinci subrogacije, a time tražbina prelazi na takvog ispunitelja. Taj zakonski automatizam prelaska tražbine s vjerovnika na ispunitelja dobro je opisan u sudskoj praksi: ... *proizlazi da je pravna osnova osigurateljevog prava zakonska subrogacija. Stoga je pravo osiguratelja na isplatu troškova kredita prema štetniku (korisniku kredita) izvedeno, a ne izvorno pravo, što za posljedicu ima to da kad osiguratelj stupa u položaj svog osiguranika, on stupa u taj položaj do iznosa plaćene naknade (nepodmireni dio kredita) prema osobi odgovornoj za štetu (štetniku – korisniku kredita), ali pri tome on ne može doći u povoljniji položaj od onoga koji je imao osiguranik. Pravna osnova osigurateljevog regresnog prava jest zakon. Stoga je riječ o zakonskoj subrogaciji. Zakon ne predviđa nikakvu posebnu formu za subrogaciju. Do prijelaza osiguranikovih prava na osiguratelja dolazi ex lege, dakle automatizmom.* Da bi osiguratelj stekao pravo subrogacije, moraju se ispuniti dvije pretpostavke: 1. osiguratelj mora platiti osiguraniku naknadu iz ugovora o osiguranju i 2. mora postojati osoba odgovorna za štetu. Te pretpostavke navedene su u čl. 939. st. 1. ZOO-a/91.¹³ Jednako se navodi i u drugoj odluci: Pri tome treba dodati da zakon ne predviđa nikakvu posebnu formu za subrogaciju. To znači da nije potrebna nikakva radnja osiguratelja da bi stekao pravo na subrogaciju. Isto tako nije potrebna nikakva radnja osiguranika. Do prijelaza osiguranikovih prava, a kako je već rečeno, dolazi ex lege, dakle automatizmom. Stoga je sud prvog stupnja pravilno odbio dokazni prijedlog tužiteljice da se pribavi ugovor o osiguranju sklopljen između banke i tuženika, jer provedba predloženog dokaza ne bi mogla utjecati na drugačiju odluku suda.¹⁴

Zbog njihova pravnog interesa, vjerovnik je od takvih osoba **obvezan primiti ispunjenje**, pa čak i ako bi se dužnik tomu protivio. Bit njihova pravnog interesa je da se obveza ispuni. Kao tipični primjeri takvih osoba navode se jamac,¹⁵ vlasnik stvari opterećene založnim pravom, protivnik pobijanja kod paulijanske tužbe, osiguratelj¹⁶ i dr. Zbog toga što imaju pravni interes za ispunjenje, vjerovnik od njih ne može tražiti obrazlaganje da ispunjavaju dužnikovu obvezu, a s ciljem da nastupe učinci personalne subrogacije.

Relevantna pravila od važnosti za takvu vrstu subrogacije, tj. takva pravila koja se mogu dovesti u vezu sa zakonskom personalnom subrogacijom, nalaze se u čl. 161. ZOO-a:

(1) Obvezu može ispuniti ne samo dužnik nego i **treća osoba**.

(2) Vjerovnik je dužan primiti ispunjenje od svake osobe koja ima neki **pravni interes da obveza bude ispunjena**, čak i kad se dužnik **protivi** tom ispunjenju.

(3) Vjerovnik je **dužan primiti ispunjenje od treće osobe** ako je dužnik s tim suglasan, osim kad prema ugovoru ili naravi obveze ovu treba ispuniti dužnik osobno.

(4) Vjerovnik može primiti ispunjenje od treće osobe **bez dužnikova znanja**, pa i u slučaju kad ga je dužnik obavijestio da ne pristaje da treći ispuni njegovu obvezu.

(5) Ali ako mu je **dužnik** ponudio da sam ispuni odmah svoju obvezu, vjerovnik **ne može primiti ispunjenje od treće osobe**.

U trenutku kada osoba s pravnim interesom ispuni vjerovnikovu tražbinu, na nju prelazi kako **tražbina tako i sva sporedna prava**. Učinci zakonske personalne subrogacije nastupaju ispunjenjem i odnose se kako na tražbinu tako i na sporedna prava. Iz sudske prakse potječe ovo shvaćanje: *Nakon što je tužiteljica isplatila dug i tražila od tužene da joj vrati što je umjesto nje platila, tužena je pismenom izjavom preuzela obavezu da će vratiti tužiteljici 4.800 DEM, te nakon toga počela sa obročnom otplatom tako da je dug vraćala djelomično u devizama a djelomično u dinarima ... Pogrešno je izvršen obračun tečaja DEM prema danu zaključenja ugovora o zajmu, jer odnos između tužiteljice i tužene, i njihove međusobne obaveze nisu nastupile danom sklopanja ugovora o zajmu već danom subrogacije kada je tužiteljica u cijelosti vratila zajam umjesto tužene (čl. 1003. Zakona o obveznim odnosima).*¹⁷

Zakonska personalna subrogacija nije regres. To je izrijekom potvrđeno u sudskoj praksi: *Pritom se napominje, da se u konkretnom slučaju ne radi o regresu, kako to pogrešno smatra prvostupanjski sud, već o (zakonskoj) subrogaciji. Naime, subrogacija se odnosi na nadoknadu štete osiguraniku po polici osiguranja, dok se kod regresa radi o naknadi štete oštećenoj osobi po osnovu građanskopravne*

¹⁵ Privredni sud, Pž-1804/92 od 29. rujna 1992., prema: Slakoper, Z., *Sudska praksa 1980.-2005. i bibliografija radova uz Zakon o obveznim odnosima*, Zagreb, 2005., br. 140, str. 90.

¹⁶ Na temelju čl. 939 st. 1. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 53/91., 73/91., 111/93., 3/94., 7/96., 91/96., 112/99. i 88/01; dalje: ZOO/91) isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguratelja, po samom zakonu, do visine isplaćene naknade sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu (zakonska subrogacija). VTSRH Pž 7235/2012-4 od 13. srpnja 2015.; Dakle, navedenom odredbom utvrđen je prijelaz osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi (subrogacija), a što podrazumijeva postojanje osigurateljeve obveze naknaditi štetu svom osiguraniku za koju je odgovoran treći, jer do subrogacije može doći tek nakon ispunjenja te obveze. VSRH Rev 1518/1995-2 od 4. veljače 1999.

¹⁷ VSRH Rev 2403/1992-2 od 7. veljače 1995.

¹¹ Županijski sud u Rijeci Gž 1703/2013-2 od 23. ožujka 2016.

¹² Ugovor se može sklopiti u bilo kojem obliku, osim ako je zakonom drukčije određeno.

¹³ Županijski sud u Splitu Gž 388/2017-2 od 30. studenog 2017.

¹⁴ Županijski sud u Rijeci Gž 1703/2013-2 od 23. ožujka 2016.

odgovornosti osiguranika. Tako se, kod subrogacije, osiguratelj (u ovom slučaju tužitelj C. o. d.d.) pojavljuje s odštetnim zahtjevom prema osobi odgovornoj za naknadu štete koje nije osiguranik (u ovom slučaju tuženi A5).¹⁸

Do zakonske personalne subrogacije ispunitelja u vjerovnikova prava **ne može doći ako ta prava ne postoje**: Nije moguća subrogacija osiguratelja u osiguranikova prava prema štetniku u situaciji kada takva **prava osiguranika prema osobi odgovornoj za štetu ne postoje**. Naime, niti jednom odredbom posebnog zakona (ZZO-a), ali niti nekog drugog zakona, nije propisano pravo poslodavca (osiguranika) na povrat nadoknada plaće isplaćenih njegovom radniku zbog ozljede na radu od osobe koja je odgovorna za štetu, kakvo pravo je, odredbom članka 85. tog Zakona, izričito propisano za Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje. Iz toga se zaključuje da bi tek u slučaju kada bi bilo propisano i takvo pravo poslodavca bila moguća subrogacija u osiguranikova prava prema štetniku. Međutim, sve dok toga nema, a niti nešto takvo proizlazi iz općih odredbi o naknadi štete, nije moguća subrogacija u (nepostojeća) prava osiguranika prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu.¹⁹

Prava nastala za ispunitelja na temelju zakonske subrogacije zastarijevaju prema **pravilima o zastari** zahtjeva za naknadu štete. ... u slučaju da je riječ o zakonskoj subrogaciji u smislu čl. 939. st. 1. ZOO [=stari ZOO, op. a.] osiguratelj stupa u osiguranikova prava i rok zastare, kao i početka zastarijevanja, je onaj kakav je bio propisan u odnosu na osiguranikovo potraživanje. Kako je osiguranikovo potraživanje naknada štete, zastarni rok je onaj koji je propisan za zastaru potraživanja naknade štete osiguraniku (oštećeniku) i početak zastarijevanja je onda kad je zastara zahtjeva za naknadu štete počela teći osiguraniku (oštećeniku). Dakle, u slučaju zakonske subrogacije iz čl. 939. st. 1. ZOO na zastaru potraživanja osiguratelja se primjenjuju odredbe čl. 380. st. 6. ZOO u vezi s čl. 376. st. 1. i 2. ZOO.²⁰

U pravu osiguranja, koje se dijelom također poziva na ZOO, često se subrogacija pojavljuje pod nazivom **regres**. Navodi se primjer iz sudske prakse: Naime, u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti, sa ciljem zaštite trećih oštećenih osoba, postoji niz slučajeva u kojima zakonodavac obavezuje osiguratelja na plaćanje odštete trećoj osobi, iako ne postoji ugovorna obveza osiguratelja na plaćanje takve štete. Tu spadaju svi slučajevi gubitka prava iz osiguranja regulirani kroz uvjete osiguranja. **Ovaj se regres naziva i zakonska subrogacija** jer je u tim slučajevima riječ o zakonskoj obvezi osiguratelja na plaćanje štete trećoj osobi kada se zastara takvog regresnog prava u smislu citirane odredbe članka 371. ZOO/91 ravna prema općem zastarnom roku od pet godina. Jednako tako navedeni pravni stav o primjeni općeg zastarnog roka iz citirane odredbe članka 371. ZOO-a kod regresnog zahtjeva osigurateljnog društva protiv osiguranika zbog nastupa gubitka prava iz osiguranja uslijed vožnje pod utjecajem alkohola izražen je u odluci Ustavnog suda Republike Hrvatske od 17. prosinca 2008. broj U-III-3948/2006. Naime u tom slučaju pravo osiguratelja od osobe koja je odgovorna za štetu traži naknadu za isplaćeni iznos tako nastale štete, kamate i troškova nije potraživanje osiguratelja iz ugovora o obveznom osiguranju,

te ta tražbina osiguratelja zastarijeva u općem zastarnom roku propisanom odredbom članka 371. ZOO/91.²¹

Zakonskom personalnom subrogacijom ne nastaje novo pravo, nego ispunitelj svoje pravo prema dužniku izvodi iz vjerovnikova prava.²²

U sudskoj praksi ističe se da **učinci subrogacije nastupaju ispunjenjem tuđe (dužnikove) obveze**. Ako bi neki subjekt preuzeo obvezu na način da bi ona postala njegovom obvezom, tu ne dolazi do subrogacije: ... *tužitelj isplatom osigurane svote nije stekao „pravo na regres“ na temelju odredbe čl. 90.-95. ZOO, jer je tim odredbama propisana subrogacija u slučaju ispunjenja tuđe obveze, a obveza koju je ispunio tužitelj, kao osiguratelj, nije tuđa obveza, već obveza koju je tužitelj preuzeo ugovorom o osiguranju tražbine kojeg je zaključio s P. b. Z. i za što je naplatio premiju osiguranja;*²³ *Dakle, do subrogacije bi došlo da je tužitelj, plativši P. b. Z. d.d. svotu osiguranja u visini njezine tražbine prema tuženicama, ispunio tuđu obvezu. Međutim, tužitelj nije ispunio tuđu obvezu već je ispunio svoju vlastitu obvezu koju je imao temeljem ugovora o osiguranju predmetnog kredita i zbog toga nije došlo do subrogacije.*²⁴ Jednako se navodi i u sljedećemu: *Nadalje, kada je šteta plaćena trećim osobama, odnosno osobama koje nisu osiguranici (suvozač i dr.), onda osiguratelj koji je za štetu solidarno odgovoran s osobom koja je bila zadužena za održavanje ceste, od te osobe ima pravo zahtijevati vraćanje onog iznosa koji platio, a koji prelazi visinu njegovu obveze. Međutim, u tom se slučaju ne radi o zakonskoj subrogaciji, već o regresu te se na te isplate primjenjuje opći zastrani rok (čl. 371. ZOO-a) koji teče od trenutka kada je isplata izvršena.*²⁵

Ako bi **sudužnik** ispunio čitavu tražbinu ili njezin dio, ne dolazi do subrogacije jer je ispunio **vlastiti dug**:²⁶ ... *tužitelj ne bi imao pravo subrogacije za dio tražbine koju je ispunio kao sudužnik u smislu odredbe čl. 299. Zakona o obveznim odnosima, i da ovdje nema mjesta ni ugovornoj niti zakonskoj subrogaciji, već bi tužitelj eventualno imao pravo regresa od ostalih sudužnika budući da na subrogaciju pravo ima samo onaj koji ispuni tuđu obvezu, a tužitelj je kao sudužnik ispunio svoju obvezu i obveza glavnog dužnika je u tom iznosu prestala, pa je pravilno primijenjeno materijalno pravo kada je glavni tužbeni zahtjev odbijen, kao i podredni zahtjev za naknadom štete s te osnove jer u postupku nije utvrđeno da tuženik za taj iznos nije umanjio svoje potraživanje prema glavnom dužniku.*²⁷

3.3. ZAJEDNIČKA PRAVILA ZA OBJE VRSTE PERSONALNE SUBROGACIJE

Prvo takvo pravilo uređeno je u čl. 94. ZOO-a, a propisuje da ispunitelj na kojega je prešla tražbina ne može od dužnika zahtijevati više negoli je isplatio (ili ispunio) vjerovniku. Posljedica toga je izbjegavanje mogućnosti da se prema dužniku pojave dva dužnika, vjerovnik i ispunitelj, a što bi da je drukčije bilo zamislivo ako bi ispunitelj is-

²¹ Županijski sud u Splitu, Gž 1246/2015-1 od 18. travnja 2016.

²² VSRH Rev x 890/2014-2 od 8. siječnja 2015.

²³ VSRH Rev 3014/2014-2 od 27. ožujka 2019.

²⁴ Županijski sud u Varaždinu, Gž 2955/2016-2 od 27. srpnja 2018.

²⁵ Županijski sud u Zagrebu, Gž 5547/2018-2 od 13. studenog 2018.

²⁶ Sudužnici se ne nalaze u međusobnom odnosu, nego se svaki od njih nalazi u ugovornom odnosu samo prema vjerovniku. Kada sudužnik ispunjava obvezu vjerovniku, on ne ispunjava obvezu drugog sudužnika ili neke treće osobe, nego vlastitu obvezu.

²⁷ VTSRH Pž 5232/2010-3 od 21. svibnja 2015.

¹⁸ Županijski sud u Zagrebu, Gž 2044/2016-2 od 13. ožujka 2018.

¹⁹ VSRH Rev x 120/2013-3 od 26. studenoga 2013.

²⁰ VSRH Rev 1631/2009-2 od 17. veljače 2011.